

Eski Uygurca *Cheng weishi lun* Tefsirine İlişkin İki Fragman (12. ve 13. Yapraklar)

Two Old Uyghur Fragments of A Commentary of Cheng weishi lun (12th and 13th Leaves)

Uğur Uzunkaya¹ , Tümer Karaayak²

¹Dr., Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum, Türkiye

²Arş. Gör., Bilecik Şeyh Edebali Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi, Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Bilecik, Türkiye

ORCID: U.U. 0000-0003-4534-9305
T.K. 0000-0002-2322-9663

Sorumlu yazar/Corresponding author:

Uğur Uzunkaya,
Erzurum Teknik Üniversitesi, Edebiyat Fakültesi,
Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü, Erzurum,
Türkiye
E-mail: uguruzunkaya1@gmail.com

Başvuru/Submitted: 04.09.2019

Revizyon Talebi/Revision Requested: 11.09.2019

Son Revizyon/Last Revision Received: 13.09.2019

Kabul/Accepted: 02.12.2019

Atf/Citation:

Uzunkaya, U., Karaayak, T. (2019). Eski Uygurca *Cheng weishi lun* Tefsirine İlişkin İki Fragman (12. ve 13. Yapraklar). *TUDED* 59(2), 467-492.
<https://doi.org/10.26650/TUDED2019-0018>

ÖZET

Çinli seyyah, mütercim ve keşiş Xuanzang (玄奘) (602-664) 629-645 tarihleri arasında Orta Asya ve Güney Asya'yı baştan sona ziyaret ederek Budist ana akım ekollerini ve bunların ileri gelenlerini tanımıştır. Xuanzang, Çin'e döndüğü vakit Faxiang 'öğreti özellikleri' ekolünü Yogācāra temelinde şekillendirmiştir. Bu çalışmaya konu olan metin de Budizmin Yogācāra ekolünden gelişen Faxiang ekolüne (法相宗 Faxiang zong) aittir. Yogācāra'nın kurucularından olan Vasubandhu'nun Triṃśikā adlı eseri ve bu eser üzerine mensur olarak kaleme alınmış olan teftir Xuanzang'ın Cheng weishi lun adlı eserinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Burada neşri gerçekleştirilecek olan Eski Uygurca metin bugün Berlin Turfan Koleksiyonu'nda korunan derleme şeklindeki bir yazma eserin 21. bölümüne ait olup K. Kitsudō'nun tespitine göre, ilgili bölüm Xuanzang'ın Cheng weishi lun adlı eserine Queiji tarafından yazılmış tefsirin Eski Uygurcaya bir tercümesidir. Bu çalışmanın giriş bölümünde Faxiang ekolü, Xuanzang ve Cheng weishi lun hakkında kısaca bilgi verilecek sonraki bölümlerde ise bahsi geçen Eski Uygurca yazmanın 21. bölümünün daha önce neşredilmemiş 12. ve 13. yapraklarının yazı çevirimi ve harf çevirimi, Türkiye Türkçesine çevirisi, metne ilişkin notları ve analitik dizini de ihtiva eden sözlüğü sunulacaktır.

Anahtar Kelimeler: Eski Uygurca, Triṃśikā, Mahāyāna Budizminin Faxiang ekolü, Xuanzang, Cheng weishi lun

ABSTRACT

The Chinese pilgrim, translator and monk Xuanzang (玄奘) (602-664) traveled thorough Central Asia and South Asia between the years of 629 and 645, and learned about Buddhist mainstream schools and their authorities. When Xuanzang returned to China, he formed the school of Faxiang 'dharma characteristics'. The text, which forms the subject of the paper, belongs to the Faxiang school (法相宗 Faxiang zong), which was developed from the Yogācāra school of Buddhism. Triṃśikā, written by Vasubandhu, and its ten prose commentaries, led to the emergence of Xuanzang's Cheng weishi lun. Old Uyghur fragments published here belong to chapter 21 of a manuscript in the shape of a compilation, which is preserved in the Berlin Turfan Collection, and according to Kitsudō's identification, the aforementioned chapter is a translation into Old Uyghur from a commentary to Xuanzang's Cheng weishi lun by Queiji. In this paper, brief information will be given on Faxiang school, Xuanzang and Cheng weishi lun in the introduction part and in the following chapters, an unpublished 12th and 13th leaves of chapter 21 of the Old Uyghur manuscript will be presented as well as their translations into Turkish and notes concerning the text and glossary with an analytical index.

Keywords: Old Uyghur, Triṃśikā, Faxiang school of Mahāyāna Buddhism, Xuanzang, Cheng weishi lun

EXTENDED ABSTRACT

Old Uyghur, which is a branch of Old Turkic, was formed on the basis of religious texts of various circles such as Buddhism, Manichaeism and Christianity. Among these, the Buddhist canon has an important place in Old Uyghur translation literature. This paper aims to publish two Old Uyghur fragments belonging to the Faxiang school (法相宗 *Faxiang zong*), which was developed from the Yogācāra school of Buddhism. Before introducing the paper, it will be useful to present a short overview on the schools of Buddhism. Buddhism, which was founded by Siddhārta Gautama (563-483 bc), who lived in northeastern India, is a philosophical belief system. There are two main schools of Buddhism: Theravāda ‘the way of the elders’ or in other words Hīnayāna ‘small vehicle’, and Mahāyāna ‘great vehicle’. While Hīnayāna constitutes the conservative school of Buddhism, Mahāyāna school is more reformist. Mahāyāna Buddhism has two major philosophical schools within itself: The first is the school of Mādhyamaka, founded by Nāgārjuna and Āryadeva; the second is the Yogācāra school, founded by Asaṅga and Vasubandhu. One of the works of Vasubandhu, who is considered to be one of the founders of the Yogācāra school together with Asaṅga, and whose works left a significant influence on the subsequent Buddhist schools, is *Triṃśikā*. Vasubandhu’s *Triṃśikā* and ten prose commentaries on this work led to the emergence of *Cheng weishi lun* (成唯識論) by Xuanzang (玄奘), who was a Chinese pilgrim, translator and monk. In 629, the author of *Cheng weishi lun*, Xuanzang’s journey from China to India was influential in introducing Yogācāra Buddhism to China and led to the emergence of the Faxiang school in China. Xuanzang (602-664), who lived in important centers of Buddhist teachings between the years of 629-645, brought to China the Faxiang ‘dharma characteristics’ school, called also *Weishi* (唯識) ‘consciousness-only’, as a version of the Yogācāra school in the early Tang Dynasty (618-907). This school was first formed by his disciple Kuiji and other followers based on *Cheng weishi lun*’s theories of teaching. Important names of the Faxiang school include the first patriarch Kuiji (窺基) (632-682), the second patriarch Hui Zhao (慧沼) (648-714) and the third patriarch Zhi Zhou (智周) (668-723). One of Xuanzang’s disciples, Kuiji, contributed to his teacher’s work, *Cheng weishi lun* in order to compile commentaries on *Triṃśikā* in particular. In addition to this, Kuiji wrote a commentary on *Cheng weishi lun*, called *Cheng weishi lun shuji* (成唯識論述記) (Taishō no. 1830, vol. 43, 229a-606c).

Two Old Uyghur fragments published in this paper are from a commentary of Xuanzang’s *Cheng weishi lun*. These fragments belong to chapter 21 of a compilation composed of “at least 30 chapters” (Özertural, 2012, p. 14) containing texts related to the Faxiang school in the Berlin Turfan Collection. Z. Özertural (2012, pp. 207-257, Catalogue no. 248-305), who prepared the catalogue of fragments of the manuscript, states with the reference to the unpublished article entitled “A Preliminary Report on the Study of the so-called Uigur Lehrtext: Chapter 20 and 21” by K. Kitsudō that chapter 21 is a translation into Old Uyghur from a commentary to Xuanzang’s *Cheng weishi lun* by Queiji. The four Old Uyghur fragments of chapter 21 were previously published by W. Scharlipp in 1986.

This paper includes a transcription and transliteration of the fragments in question, translation into Turkish, textual notes, and glossary with an analytical index. The fragments used in the study are Mainz 702 (T I D 7) and Mainz 710 (T I D 6.a). The fragment with archive number Mainz 702 (T I D 7) contains a total of 72 lines, 36 on both sides. However, it is seen that this fragment is destroyed after the 22nd line on recto and the 24th line on verso. In Mainz 710 (T I D 6.a), there are a total of 72 lines, 36 on both sides. Both sides of this fragment are destroyed after the 23rd line. In the textual remarks of his aforementioned article, W. Scharlipp transcribed lines 11-15 on recto of Mainz 702 (T I D 7) and lines 2-13 on verso of the same fragment in order to explain two Buddhist phrases, and he translated these lines into German. In the chapter entitled “Transcription and Transliteration of Old Uyghur text”, we have mainly followed the transcription and transliteration systems used by Röhrborn (cf. 1977-1998, pp. 9-10 and pp. 13-14; 2010, pp. XXXIII-XXXV). In the textual notes, especially the Buddhist terms that existed in the text are mentioned. This paper should be considered as a small contribution to the literature in the understanding of Central Asian Turkish Buddhism.

Giriş: Faxiang Ekolü, Xuanzang ve *Cheng weishi lun*

Temelleri Hindistan’ın kuzeydoğusunda yaşamış, *kṣatriya* kastına mensup ve *sākyā* soyundan olan Siddhārtha Gautama (mö 563-483) tarafından atılan Budizm, felsefi bir inanış sistemidir. Budizmin başlıca iki ekolü mevcuttur: Theravāda ‘eskilerin yolu’ yahut bir diğer deyişle Hīnayāna ‘küçük araç’ ve Mahāyāna ‘büyük araç’. Budizmin muhafazakâr kolunu oluşturan Theravāda ekolü “birçok noktada rasyonel bir etik sistem” (Suzuki, 1907, s. 2) olarak düşünülmektedir. Theravāda bireyin kendi kurtuluşunu esas aldığı, örgüt anlayışının hakim olmadığı ve İlkel Budizmin öğretisi ilkelere bağlı bir Budist kavrayıştır. Mahāyāna ekolü ise “daha liberal ve ileridir; ancak birçok bakımdan fazlasıyla metafizik ve göz kamaştırıcı bir üstünlüğe ulaşan spekülatif düşüncelerle doludur” (Suzuki, 1907, s. 2). Bu ekolde ideal kişi olan Bodhisattva ‘Buddha adayı’ bütün acı çeken varlıklara yardım etmek maksadıyla *samsāra* diye adlandırılan doğum ölüm çemberinden kurtulmayı ve *nirvāṇa*ya erişmeyi ötelere ve bu bakımdan da bireysel kurtuluşu nihai amaç olarak gören Theravāda ekolündeki Arhat’ın karşısında yer alır. Mahāyāna Budizmi de kendi içinde iki büyük felsefi ekole sahiptir: Bunlardan birincisi Nāgārjuna ve Āryadeva tarafından kurulmuş olan Mādhyamaka ekolü; ikincisi ise Asaṅga ve Vasubandhu tarafından kurulmuş olan Yogācāra ekolüdür. Nāgārjuna’nın *Mūlamadhyamakakārikā*sının temel metin sayıldığı Mādhyamaka ‘orta yol’ ekolünde “bütün varoluş faktörleri (*dharma*) ve bütün varlıklar (*bhāva*) kendi varoluşundan ve kendi yokoluşundan (*niḥsvabhāva*) – yani en nihayetinde varlığı mevcut olmayan varlıklar – (*svabhāva-sūnya*) boştur” (Ruegg, 1981, s. 2); fakat bilinç hakikidir. Yogācāra ‘yoga uygulaması’ ekolünün temel kavramları arasında “salt bilinç (*viññaptimātra*), üç benlik doğası (*trisabhāva*), depo bilinç (*ālayāvijñāna*), temeli devirme (*āśrayaparāvṛtti*) ve sekiz bilinç teorisi” (krş. Lusthaus, 2004c, s. 914b) yer alır. Asaṅga ile birlikte Yogācāra ekolünün kurucularından biri olarak kabul edilen ve eserleri kendinden sonraki Budist ekollerinde önemli etki bırakan Vasubandhu’nun Yogācāra ekolü temelinde yazdığı eserleri arasında *Viṃśatikā* ‘Yirmi Dize’, Maitreya-Asaṅga’nın *Madhyāntavibhāga* (*Madhyāntavibhāgabhāṣya*) üzerine yazdığı mühim bir tefsiri, Asaṅga’nın *Mahāyānasamgraha*sı üzerine yazdığı tefsir ve *Triṃśikā* ‘Otuz Dize’ sayılabilir (krş. Lusthaus, 2004b, s. 878b).

Vasubandhu’nun *Triṃśikā*sı ve onun üzerine mensur olarak kaleme alınmış on tefsir Çinli seyyah, mütercim ve keşiş Xuanzang’ın (玄奘) *Cheng weishi lun* (成唯識論) adlı eserinin ortaya çıkmasını sağlamıştır. Yogācāra Budizminin Çin’e tanıtılmasında ve Çin’de Faxiang (法相宗 *Faxiang zong*) ekolünün ortaya çıkmasında *Cheng weishi lun*’un yazarı Xuanzang’ın 629 yılında Çin’den Hindistan’a olan seyahati etkili olmuştur. 629-645 tarihleri arasında Budist öğretilerinin önemli merkezlerinde bulunan Xuanzang (602-664), *Weishi* (唯識) ‘salt bilinç’ olarak da adlandırılan Faxiang ‘öğreti özellikleri’ ekolünü Tang Hanedanlığı’nın ilk döneminde (618-907) Çin’e Yogācāra Budizminin bir versiyonu olarak getirmiş ve bu ekol başta öğrencisi Kuiji ve diğer takipçilerince *Cheng weishi lun*’un öğretiye ilişkin teorileri temelinde şekillendirilmiştir. Faxiang ekolünün önemli isimleri arasında ilk patrik olan Kuiji (窥基) (632-682), ikinci patrik Hui Zhao (慧沼) (648-714) ve üçüncü patrik Zhi Zhou (智周) (668-723) sayılabilir. Xuanzang’ın öğrencilerinden Kuiji hocasına *Cheng weishi lun* adlı

eserinde özellikle *Triṃśikā* üzerine yazılan tefsirlerin derlenmesinde yardım etmiştir (krş. Lusthaus, 2004a, s. 283b). Bununla birlikte Kuiji, *Cheng weishi lun shuji* (成唯識論述記) adıyla Xuanzang'ın *Cheng weishi lun* adlı eserine bir tefsir yazmıştır ve bu tefsir Taishō No. 1830, c. 43, 229a-606c'ye denk gelmektedir (krş. Lin, 2016, s. 376 ve DDB 成唯識論述記 maddesi.)

Bu yazı yukarıda genel hatlarıyla bahsedilen Xuanzang'ın *Cheng weishi lun* adlı eserinin tefsirinden iki Eski Uygurca fragmanın neşri hakkındadır. Bu fragmanlar Berlin Turfan Koleksiyonu'nda bulunan Faxiang ekolüne ilişkin metinleri içeren ve “en az 30 bölümden” (Özertural, 2012, s. 14) oluşan derleme biçimindeki bir yazma eserin 21. bölümüne aittir. Bu esere ilişkin fragmanların kataloğunu hazırlayan Z. Özertural (2012, s. 207-257, Katalog no. 248-305), 21. bölümün Kitsudō'nun 2009 tarihli “A Preliminary Report on the Study of the so-called Uigur Lehrtext: Chapter 20 and 21” başlıklı yayımlanmamış çalışmasında tespit edildiğini belirterek Kitsudō'ya atıfla “Xuanzang'ın *Cheng weishi lun* adlı eserinin Queiji tarafından yazılmış bir tefsirinin Eski Uygurcaya tercümesi olduğunu” (2012, s. 14) belirtir. Bu derleme eserin 21. bölüme ilişkin dört Eski Uygurca fragmanın yazı çevirimi, Almancaya tercümesi, metne ilişkin notları, fragmanların tıpkıbasımları ve sözlüğü 1986'da W. Scharlipp tarafından hazırlanmıştır. W. Scharlipp'in çalışmasına konu olan fragmanlar sırasıyla Mainz 850, Mainz 852, Mainz 839 ve Mainz 820'dir.

Bu çalışma mezkûr metnin 21. bölümün 12. ve 13. yapraklarının neşrini, çevirisini, metne ilişkin notlarını ve sözlüğünü kapsamaktadır. Çalışmada kullanılan fragmanlar Mainz 702 (T I D 7) ve Mainz 710 (T I D 6.a)'dur. Mainz 702 (T I D 7) arşiv numaralı fragman her iki yüzünde 36 olmak üzere toplam 72 satır ihtiva eder. Bununla birlikte recto (ön) yüzünde 22. ve verso (arka) yüzünde ise 24. satırdan sonra fragmanın tahrip olduğu görülmektedir. Mainz 710'da (T I D 6.a) da her iki yüzünde 36 olmak üzere toplam 72 satır bulunmaktadır. Bu fragmanın da her iki yüzü 23. satırdan sonra tahrip olmuştur. W. Scharlipp mezkûr makalesinin notlar kısmında iki Budist kavramı açıklamak maksadıyla Mainz 702'nin (T I D 7) recto (ön) yüzünde yer alan 11.-15. satırlarının ve verso (arka) yüzünde yer alan 2.-13. satırlarının yazı çevirimine ve tercümesine yer verir (1986, s. 130, 12. not).

1. Eski Uygurca Metnin Yazı Çevirimi ve Harf Çevirimi

Metnin yazı çevirimi ve harf çevirimi *Uigurisches Wörterbuch*'da kullanılan usul esas alınmıştır (krş. Röhrborn, 1977-1998, s. 9-10 ve s. 13-14; Röhrborn, 2010, s. XXXIII-XXXV).

Mainz 702 (T I D 7) recto

(001)	1	nom adırtlamak atl(ı)g tuyenmak bölök
nwm ''dyrtl'm'q''tlq twywnm'q' pwyllwk
(002)	2	üçün anın oğgurak adı[rtlamak]
'wyçwn ''nyn 'wtqwr'q''dy''''''''''

- (003) 3 tetir ,, bo tıltagın oğgurak temäk sez-
tytyr ,, pw tylt'qyn 'wtqwr'q tym'k syz
- (004) 4 ikig öñi ketärür ,, kim ol sezik ikir-
ykyk 'wynky kyt'rwr ,, kym 'wl syz yk 'ykyr
- (005) 5 çgü kıltaçı üçün adırtlamak temäk
çkw qylt'çy 'wyçwn ''dyrtl'm'q tym'k
- (006) 6 üzä körümüg öñi ketärür ,, kim ol körüm
'wyz 'kwyrwmwk 'wynky kyt'rwr ,, kym 'wl kwyrwm
- (007) 7 adırtlayu umaz üçün ,, anın sezik adırt-
''dyrtl'yw 'wm'z 'wyçwn ,, ''nyn syz yk ''dyrt
- (008) 8 ladaçı ol ,, oğgurak kıltaçı ärmäz ,, körüm
l'd'çy 'wl ,, 'wtqwr'q qylt'çy 'rm'z ,, kwyrwm
- (009) 9 oğgurak kıltaçı ol ,, adırtladaçı
'wtqwr'q qylt'çy @ 'wl ,, ''dyrtl'd'çy
- (010) 10 ärmäz ,, bo kirmäk yolta
'rm'z ,, pw w @ kym'k ywl t'
- (011) 11 tutulmuş ,, nom adırtlamak
twtwlmyş ,, nwm @ ''dyrtl'm'q
- (012) 12 tuyunmak bölöki atl(ı)g bilgä
twywnm'q pwylwky @ ''tlq pylk'
- (013) 13 bilig yänä oğgurak kıltaçı ymä ärür ,,
pylyk y'n 'wtqwr'q qylt'çy ym' 'rwr ,,
- (014) 14 adırtlataçı ymä ärür ,, anın ođ[g]urak adırt-
''dyrtl't'çy ym' 'rwr ,, ''nyn 'wt/wr'q ''dyrt
- (015) 15 lamak tep tetir ,, bo tört törlüg ädgü
l'm'q typ tytyr ,, pw twyrt twyrlwk 'dkw w
- (016) 16 yiltızlar ,, ol oğgurak adırtlamak tep
yylytz l'r ,, 'wl 'wtqwr'q ''dyrtl'm'q typ
- (017) 17 tetir ,, bo tört törlüg ädgü yiltızlar ,, ol
tytyr ,, pw twyrt twyrlwk 'dkw yylytz l'r ,, 'wl
- (018) 18 oğgurak adırtlamakka eyin eltdäçi
'wtqwr'q ''dyrtl'm'q q' 'yyyn 'yld'çy y
- (019) 19 ärürlär ,, anın oğgurak adırtlamak bölöki
'rwr l'r ,, ''nyn 'wtqwr'q ''dyrtl'm'q pwylwky
- (020) 20 tep tetirlär ,, eyin eltdäçi tep temäki
typ tytyr l'r ,, 'yyyn 'yld'çy typ tym'k y
- (021) 21 ärsär ,, k(a)ltı bo törtägünün asure bir täg
'rs'r ,, qilty pw twyrt'kw nwnk ''swry pyr t'k
- (022) 22 ol [ü]çün anın ...
'wl kwyrwm... .. ///çwn ''nyn ...

- (023) 23 tep tetir „ anjar tǎggü
typ tytyr „ ”nk’r t’kkw s
- (024) 24 anın eltdäçi tep tetir „
”nyn ’yltd’çy typ tytyr „ ’w
- (025) 25 yevinmäk tuşdaki buyan
yyvynm’k twş d’çy pwy’n
- (026) 26 iki törlüg yeväklär
’yky twyrlwk yyv’k l’r q̄... ..
- (027) 27 atl(i)g ädgü yiltızlar tep
”tlq ’dkw yyltyz l’r typ t... ..
- (028) 28 törlüg tuşlar arasınta
twyrlwk twş l’r ’r’synt’
- (029) 29 tuşda tutulmuş tüşlär
twş d’ twtwlmyş twyş l’r /... ..
- (030) 30 tutup „ ıraktan (oku: ıraktın) tıltag
twtwp „ ’yr’q̄t’n tylt’q pw... ..
- (031) 31 anın kutrulmak bölöki
”nyn q̄wtrwlm’q̄ pwywlky
- (032) 32 l’r tep tetmiş ol „ amtı
l’r typ tytmyş ’wl „ ’mty
- (033) 33 daki isimäktä ulat[1]
d’çy ’ysym’k t’ ’wl’t/
- (034) 34 nomlar oğgurak adır[tlamak]
nwml’r ’wtqwr’q̄ ”dyr/////
- (035) 35 ädgü yiltızlar tep
’dkw yyltyz l’r typ
- (036) 36 üçünç ötgürmək
’wyçwnç ’wytkwrm’k

Mainz 702 (T I D 7) verso

- bir otuzunç ülüş iki y(e)g(i)rmi
pyr ’wtwz wnç ’wylwş ’yky ykrmy
(037) 1 [k]örmäk yolka kigürdäçisin tutup yaruk-
//yrm’k ywl q̄’ kykwrd’çy syn twtwp y’rwq̄
- (038) 2 *tn* ... bolmakı üzä anın oğgurak adır-
tyt tyl... pwlm’q̄y ’wyz ’ ”nyn ’wtqwr’q̄ ”dyrt
- (039) 3 lamak bölöki atl(i)g ädgü yiltızlar tep
l’m’q̄ pwywlky ”tlq ’dkw yyltyz l’r typ p
- (040) 4 tetmiş ol „ bo ok törtägünüñ yänä bir
tytmyş ’wl „ pw ’wq̄ twyrt’kw nwnk y’n’ pyr

- (061) 25 [tör]lüg ädgü yiltuzlar
... .. ///lwk 'dkw yylytz l'r
- (062) 26 nomın tuta adırtlamak
... .. nwmyntwt' 'dyrtl'm'q
- (063) 27 ,, k(a)ltı bo tört törlüg
... .. r ,, qlyty pw twyrt twyrlwk
- (064) 28 [adırtla]mak bölöki atl(i)g ädgü
/////m'q pwylwky 'tlq 'dkw
- (065) 29 nomı tört
... .. qwnqwlwq nwmy twyrt
- (066) 30 sakınmaklar ,, tört
... .. w s'qynm'q l'r ,, twyrt
- (067) 31 bilgä biliglär ärür ,,
... .. pylk' pylyk l'r 'rwr ,,
- (068) 32 [yin]çürü sakınmaklar ärsär
... .. ///çwrw s'qynm'q l'r 'rs'r
- (069) 33 [a]tl(i)g at yörüg töz-
... .. //tlq 't ywrwk twyz
- (070) 34 [tö]rt törlüg nomlar
... .. //yrt twyrlwk nwml'r
- (071) 35 [ä]rür ,, tört törlüg
... .. /rwr ,, twyrt twyrlwk
- (072) 36 ärsär ,, k(a)ltı
... .. l'r 'rs'r ,, qlyty

Mainz 710 (T I D 6.a) recto

- (073) 1 kim ol tutuldaçı atl(i)g tört törlüg [nom-]
kym 'wl twtwld'çy 'tlq twyrt twyrlwk ///
- (074) 2 larnıñ tözin tutdaçı atl(i)g ... //
l'r nynk twyz yn twtd'çy 'tlq ... //
- (075) 3 işin küdügin olar ikigüni yeläyü töz üzä
'yşyn kwydwkyn 'wl'r 'ykykwny yyl'yw twyz 'wyz '
- (076) 4 barın ,, çınlayu töz üzä yokın ,, antag kop
p'ryn ,, çynl'yw twyz 'wyz 'ywqyn ,, 'nt'q qwp
- (077) 5 biliglärdä öñi bar ärmäzin ,, çınınça
pylyk l'r d' 'wynky p'r 'rm'z yn ,, çynynç'
- (078) 6 bilmäk ärür ,, bo tört törlüg yinçürü sakınmak-
pylm'k 'rwr ,, pw twyrt twyrlwk yynçwrw s'qynm'q
- (079) 7 larda tört törlüg yinçürü sakınmaklarda
l'r d' twyrt twyrlwk yynçwrw s'qynm'q l'rd'

- (080) 8 tört törlüg çın kertü bilgä biliglärdä
twyrt twyrlwk çyn kyrtw pylk' pylyk l'r d'
- (081) 9 isimäkli töpöli ikigü yinçürü sakınmakıg
'ysym'kly twypw ly 'ykykw yynçwrw s'qynm'q yq
- (082) 10 kördäçi ärürlär ,, tapl(a)glı yertinçü-
kwyrd'çy 'rwr l'r ,, @ t'plq ly yyrtynçw
- (083) 11 lügä yeg nomlı ikigü çın
lwkd' yyk nwm @ ly 'ykykw çyn
- (084) 12 kertü bilgä biligig tözin
kyrtw pylk' @ pylykyk twyz yn
- (085) 13 tutup adırtlasar ,, yinçürü sakınmak
twtwp ''dyrtl's'r ,, @ yynçwrw s'qynm'q
- (086) 14 ymä bilgä bilig ök ärür ,, t(ä)k tıtag tüş
ym' pylk' pylyk 'wk 'rwr ,, tk tylt'q twys
- (087) 15 adırtı üzä iki öñi at bolmış ol ,, ,,
''dyrty 'wyz 'yky 'wynky ''t pwlmyş 'wl ,, ,,
- (088) 16 nätägin bolmış ol tesär ,, k(a)ltı öñrä sözlägü-
n't'kyn pwlmyş 'wl tys'r ,, qłty 'wynkr' swyz l'kw
- (089) 17 çı tutuldaçı atl(i)g tört törlüg nomlar
çy twtwld'çy ''tlq twyrt twyrlwk nwm l'r r
- (090) 18 nıñ yokın kurugin bilgäli ugradaçı
nynk ywqyn qwrwqyn pylk'ly 'wqr'd'çy y
- (091) 19 tıtag tözlüg tavrannmak bilgä biligniñ
tylt'q twyz lwk t'vr'nm'q pylk' pylyk nynk
- (092) 20 atı yinçürü sakınmak tep tetir ,, kim ol
''ty yynçwrw s'qynm'q typ tytyr ,, kym 'wl
- (093) 21 tutultaçı atl(i)g nomlarınñ tözin tutdaçı
twtwlt'çy ''tlq nwm l'r nynk twyz yn twtd'çy
- (094) 22 atl(i)g bilig/ärniñ işin bola[r] ikigüni
''tlq pylyk l'r nynk 'yşyn pwl' / 'ykykwny y
- (095) 23 yeläyü töz üzä bar ,, çınlayu t[öz üzä yok]
yyl'yw twyz 'wyz 'p'r ,, çynl'yw t/// //// / ///
- (096) 24 tetir tep oğgurak biltäçi
tytyr typ 'wtqwr'q pylt'çy t... ..
- (097) 25 tavrannmak bilgä biligni[ñ]
t'vr'nm'q pylk' pylyk nyn/
- (098) 26 bilgä bilig tep tetir ,,
pylk' pylyk typ tytyr ,, pwl
- (099) 27 küçädmäki üzä muntag [katıg-]
kwyç'tm'ky 'wyz 'mwnt'q t... .. ////

- (100) 28 lıgın küçädmäki üzä
lyqyn kwyç'tm'ky 'wyz 'm... ..
- (101) 29 katıglıgın küçädmäki //
q'tyqlyqyn kwyç'tm'ky //
- (102) 30 ärklig beş küç tözlüg äbür
'rklyk pyş kwyç twyz lwk 'rwr
- (103) 31 tep tesär ,, yinçürü sakınmak
typ tys'r ,, yynçwrw s'qynm'q
- (104) 32 ärkliqlär küçädür ,, çın [kertü]
'rklyk l'r kwyç'twr ,, çyn ////
- (105) 33 l'r d' ,, beş küçlär küç
l'r d' ,, pyş kwyç l'r kwyç
- (106) 34 antag äbürler ,, birök
''nt'q 'rwr l'r ,, pyrwk p/... ..
- (107) 35 üzä tutsar beş yapı[g]
'wyz 'twts'r pyş y'py/
- (108) 36 kim bolarnı sakınur
kym pwl'rny s'qynwr 'r

Mainz 710 (T I D 6.a) verso

- bir otuzunç ülüş üç y(e)g(i)rmi ,,
pyr 'wtwz wnç 'wylwş 'wyç ykrmy ,,
- (109) 1 [ç(a)h]şap(a)t öñ yapıg äbür ,, kalmışı (oku: kılması) uçuz
//ş'pt 'wynk y'pyq 'rwr ,, q'lmyşy 'wçwz
- (110) 2 //// birök akıglıg akıgsız üzä
//// pyrwk ''qyqlyq ''qyqsyz 'wyz '
- (111) 3 adırtlasar yinçürü sakınmaklar köni yörüg
''dyrtl's'r yynçwrw s'qynm'q l'r kwyny ywrwk
- (112) 4 birlä katıglıg sakınçta tutulmuş üçün
pyrl' q'tyqlyq s'qynç t' twtwlmyş 'wyçwn
- (113) 5 yintäm akıglıg tetir ,, çın kertü bilgä
yynt'm ''qyqlyq tytyr ,, çyn kyrtw pylk'
- (114) 6 biliglär tüz tüp köni bilgä biligdä
pylyk l'r twyz twyp kwyny pylk' pylykd'
- (115) 7 tutulmuş üçün ,, yintäm akıgsız äbür ,,
twtwlmyş 'wyçwn ,, yynt'm ''qyqsyz 'rwr ,,
- (116) 8 akıgsız temäk üzä çınzu tegmä ärdöktäg
''qyqsyz tym'k 'wyz 'çynz w tykm' 'rdwkt'k
- (117) 9 kertü tözüg sakınçaısı üzä akıgsız
kyrtw twyz wk s'qynt'çysy 'wz ''qyqsyz z

- (138) 30 mäsiz ärgükä tägsär ötrü
 m'ksyz 'rkw k' t'ks'r 'wytrw
- (139) 31 ärtiñü arıg süzök
 'rtynkw 'ryq swyz wk
- (140) 32 tep atanur ,, tep
 l'q typ 't'nwr ,, typ
- (141) 33 ,, ol şastirda antag
 'wl ş'styr d' 'nt'q
- (142) 34 / munta t(ä)k çınzu
 / mwnt' tk çynz w
- (143) 35 [tegmä ärdöktäg kertü] tözüg sakınacı
 //// ////////////// // twyz wk s'qynt'çy
- (144) 36 ärür tesär ,, bo yörüg
 'rwr tys'r ,, pw ywrwk

2. Eski Uygurca Metnin Çevirisi

Mainz 702 (T I D 7) (recto)

(1) öğreti ayırt etme adlı kavrama bölüm(ü) (2) için bu sebepten kesin olarak ayırt etme (3) diye adlandırılır. Bu(nun) sebebini kesin olarak söylemek şüpheli (de) (4) ayrıca giderir. Öyle ki o şüphe, (5) yaratacağı için ayırt etme demek (6) ile görüşü (de) ayrıca giderir. Öyle ki o görüş (7) ayırt edemeyeceği için, bu sebepten şüphe (8) ayırt edecektir; (ama) kesin olarak gerçekleştiremeyecektir. Görüş (9) kesin olarak gerçekleştirecektir; (ama) ayırt edemeyecektir. (10) Bu girme yolunda (11) tutulmuş, öğreti(lerin) ayırt edildiği (12) kavrama bölümü (Skt. *dharma-pravicaya* ?) adlı bilgelik (13) hem kesin olarak gerçekleştirecektir, (14) hem de ayırt edecektir. Bundan dolayı kesin olarak ayırt etme (15) diye adlandırılır. Bu dört tür iyi (16) esaslar, o kesin olarak ayırt etme diye (17) adlandırılır. Bu dört tür iyi esaslar, o (18) kesin olarak ayırt etmeye doğru ulaştıracaklardır. (19) Bundan dolayı kesin olarak ayırt etme bölümü (20) diye adlandırılırlar. (Ayırt etme)ye doğru ulaştıracak diye (21) denmesi ise, şöyle ki bu dördünün *asura* bir gibi (22) o için, bu sebepten ... (23) diye adlandırılır. Ona (24) bu sebepten ulaştıracak diye adlandırılır. (25) (ahlaki) hazırlık safhasında (Skt. *sambhārāvasthā*) sevap (26) iki tür hazırlıklar (27) adlı iyi esaslar diye (28) türlü safhalar arasında (29) safhada tutulmuş semereler (30) tutup uzaktan sebep (31) Bu sebeple kurtuluş bölümü (32) ... diye adlandırılmıştır. Şimdi (33) ... sıcaklıkta ve (34) öğretiler kesin olarak ayırt etme (35) iyi esaslar (Skt. *kuśalamūla*) diye (36) Üçüncü: Geçme

Mainz 702 (T I D 7) (verso)

[21. bölüm 12. (yaprak)] (1) içgörü yoluna (Skt. *darśanamārga*) girmeyi sağlamasını (sıkıca) tutup ışıktan (2) ... olmasıyla, bu sebepten kesin olarak ayırt etme (3) bölümü (Skt. *nirvedhabhāgīya*) adlı iyi esaslar (Skt. *kuśalamūla*) diye (4) adlandırılmıştır. Bu dördünün de

yine bir (5) adı(na) gayret safhası (Skt. *prayogāvasthā*) denir. Niçin (6) böyle adlandırılır denirse, içgörü yolunun (Skt. *darśanamārga*) (7) yakınındaki çaba sarfedilecek sebebi ve usulü₂ (8) bunlar olduğundan, bu sebepten böyle adlandırılır. (9) Öyle ki bunların uğruna çabalayarak₂ (10) içgörü yolunu (Skt. *darśanamārga*) (11) (açıkça) ortaya çıkarabildiğinden₂, (12) bundan dolayı gayret safhası (Skt. *prayogāvasthā*) (13) diye adlandırılmıştır. Bu sebeple önceki (14) (ahlaki) hazırlık safhasında (Skt. *sambhārāvasthā*) sevap ve bilgelik, (15) iki tür hazırlıkta çabalama₂ (16) mevcuttur. Oradaki çabalama₂ (17) uzun bir sürede₃ tamamlanacağından, (18) bundan dolayı gayret diye adlandırılmaz. (19) Bunun gibi çabalama₂ gayet kısa (bir) (20) zaman(da) tamamlanacağından, bundan dolayı (21) gayret safhası (Skt. *prayogāvasthā*) diye adlandırılır. İkincisi budur: (22) Gayret safhası (Skt. *prayogāvasthā*) içindeki dört tür iyi (23) [esas] genellikle Buddha üzerindeki ... (24) Üçüncü: Bu (25) türlü iyi esaslar (26) öğretisini tutup ayırt etmek (27) şöyle ki bu dört tür (28) [ayırt et]me bölümü adlı iyi (29) öğreti dört (30) düşünceler, dört (31) bilgeliklerdir. (32) saygıyla düşünme ise, (33) adlı ad yorum esas (34) dört tür öğretiler (35) vardır. Dört tür (36) ise, şöyle ki

Mainz 710 (T I D 6.a) (recto)

(1) Öyle ki o tutulacak (Skt. *grāhya*) adlı dört tür öğretilerin (2) esasını tutacak (Skt. *grāhaka*) adlı (3) işini₂ onlar(ın) ikisi birlikte aldatıcı esas ile (4) varlığını, hakiki esas ile yokluğunu bunun gibi bütün (5) bilgilerde ayrıca var olmadığını hakikaten (6) bilmektir. Bu dört tür saygıyla düşünmelerde (7) dört tür saygıyla düşünmelerde (8) dört tür hakiki₂ bilgeliklerde (Skt. *yathābhūtaparijñāna*) (9) sıcaklık (Skt. *uśmagata*) ve baş (Skt. *mūrdhana*) ikisi birlikte saygıyla düşünmeyi (10) kavrayacaklardır. Kabul (Skt. *kṣānti*) ve dünyeviliğin (11) en iyi öğretisi (Skt. *laukikāgradharma*) ikisi birlikte hakiki₂ (12) bilgeliğin öğretisini (13) tutup ayırt etse, hem saygıyla düşünme (14) hem de bilgelik mevcut olur. Tek sebep semere (15) ayırt etme ile iki (türlü) başka ad olmuştur. (16) Nasıl olmuştur denirse, şöyle ki daha önceden söylenen (17) tutulacak (Skt. *grāhya*) adlı dört tür öğretinin (18) yokluğunu₂ bilmeyi amaçlayacak (19) sebep esaslı gayret bilgeliğinin (20) adı saygıyla düşünme diye adlandırılır. Öyle ki o (21) tutulacak (Skt. *grāhya*) adlı öğretilerin esasını tutacak (Skt. *grāhaka*) (22) adlı bilgilerin işini bunların ikisi birlikte (23) aldatıcı esas ile var, hakiki esas ile yoktur (24) diyerek kesin olarak bilecek (25) gayret bilgeliğinin (26) bilgelik diye adlandırılır (27) güçlü olmasıyla bunun gibi (28) [sağlam]lığını güçlü olmasıyla (29) [sağlam]lığını güçlü olması (30) güçlü beş güç (Skt. *pañca-balāni*) esaslıdır. (31) diye denirse, saygıyla düşünme (32) güçlüler güçlü olur. Hakiki₂ (33) ... beş güçler güç (34) bunun gibidirler. Eğer (35) ile tutsa beş biçim (36) Öyle ki bunları düşünür

Mainz 710 (T I D 6.a) (verso)

[21. bölüm 13. (yaprak)] (1) dinî emir biçimdir₂ (Skt. *rūpa-skandha*). Değersiz kıldığı (2) eğer akıntılı (Skt. *āsrava*) akıntısızla (3) ayırt edilse, saygıyla düşünmeler doğru yorum

(4) ile sağlam düşüncede tutulduğu için (5) yalnızca akıntılı (Skt. *āsrava*) olarak adlandırılır. Hakiki₂ bilgelikler (6) tamamen özdeş doğru bilgelikte (7) tutulduğu için, sadece akıntısızdır. (8) Akıntısız demekle *çınzu* (Çin. *zhen-ru*; Skt. *tathatā*) denen böylesi (9) hakiki esası düşüneneği dolayısıyla akıntısız (10) diye adlandırılmıştır, (böyle) olmasa (11) akıntıları (Skt. *āsrava*) ortadan kaldırmaya ilişkin alametler ile (12) akıntısız diye adlandırılmaz. Böyle (13) ise şimdi bunda şüphe etmeli. (14) Eğer bu hakiki₂ bilgelik akıntıları (Skt. *āsrava*) (15) ortadan kaldırmak ile akıntısız diye adlandırılmadan, yalnız (16) *çınzu* (Çin. *zhen-ru*; Skt. *tathatā*) denen böylesi hakiki esası düşüneneğinden (17) akıntısız diye adlandırılacak olursa, (18) öyle ki üst *sāstranın* kırk sekizinci(19) bölümünde şöyle söyler: Şayet on üç (20) tür kat arasında ne zaman (21) Bodhisattvalar onuncu kata ulaşırsalar, (22) ondan sonra o Bodhisattva husule gelmeyen (23) ulaşmış son derece temiz₂ (24) gibi olur. Husule gelmeyen öğreti icazeti (25) bilgeliğin adıdır. (26) bilgeliğin evvela (27) adlı kattan ve (28) ormanlıkları kata (29) temiz₂ olmaz. Ne zaman onuncu (30) kata ulaşırsa sonra (31) son derece temiz₂ (32) diye adlandırılır diyerek (33) o *sāstrada* böyle (34) bunda yalnız *çınzu* (Çin. *zhen-ru*; Skt. *tathatā*) (35) [denen böylesi hakiki] esası düşünenecek (36) vardır derse, bu yorum

3. Eski Uygurca Metne İlişkin Notlar

(008) çin kertü bilgä bilig: Bu ifade Skt. *samyagjñāna* ‘right knowledge’ (Monier-Williams, 1899, s. 1181c) ve Çin. 正智 ‘samyag-jñāna; correct knowledge’ (Soothill, Hodous, 1937, s. 193; Hirakawa, 1997, s. 686a; krş. *Taishō* no. 1830, c. 43, 549b22). Ayrıca krş. 80., 122. satırlar.

(011-015) W. Scharlipp bu satırların yazı çevirimi ve Almancaya tercümesine yer vermektedir (1986, s. 130, 12. not).

(011-013) W. Scharlipp *nom adırtlamak tuyunmak bölök atl(ı)g bilgä bilig* ifadesini ‘öğreti(lerin) ayırt edildiği kavrama bölümü (Skt. *dharma-pravicaya*) adlı bilgelik’ olarak çevirir (1986, s. 130, 12. not). Skt. *dharma-pravicaya*, Çin. 分別法 *fenbie fa* (Hirakawa, 1997, s. 184a; krş. DDB) karşılığındadır (*Taishō* no. 1830, c. 43, 572c02). Ayrıca krş. *nom adırtlamak* karşılığı olarak Skt. *dharma-pravicaya* Shōgaito, 2014, s. 220.

(015-016) dört törlüg ädgü yiltızlar: Bu ifade Skt. *catuṣ-kuśala-mūla* ve Çin. 四善根 *si shangen* ‘dört faziletli köken’ karşılığındadır (Soothill, Hodous, 1937, s. 172b; DDB; krş. *Taishō* no. 1830, c. 43, 568b27). Bu dört tür faziletli kökenden birincisi Uyg. *isimäk* ‘ısı, sıcaklık, hararet’, Çin. 煖 *nuan* (Hirakawa, 1997, s. 792b) ve Skt. *uṣmagata* (Edgerton, 1953, s. 149b) karşılığındadır. İkincisi Uyg. *töpö* ‘baş, zirve, tepe’ sözcüğü Çin. 頂 *ding* ‘the top’ (G 11285; Hirakawa, 1997, s. 1260a) ve Skt. *mūrdhana* karşılığındadır (Edgerton, 1953, s. 436b). Üçüncüsü Uyg. *tapl(a)g* ‘kabul’ ve Skt. *kṣānti* (Monier-Williams, 1899, s. 326c; Edgerton, 1953, s. 199b). Dördüncüsü ise Uyg. *yertinçülügdä yeg nom* ‘dünyevilikte en iyi öğreti’, Skt. *laukikāgradharma* ve Çin. 世第一法 (Hirakawa, 1997, s. 69a); ayrıca krş. 世第一法 *shi di yi fa* ‘the highest of the 四加行位 *si jia xing wei*’ (Soothill, Hodous, 1937, s. 164).

(021) asure: Bu okuma kesin değildir. Uyg. *asure* için krş. Skt. *asura* (Monier-Williams, 1899, s. 121a)

(025) yevinmāk tuş: Bu ibare Budizmdeki beş düşünsel kavrama safhasının birincisi olan Skt. *sambhārāvasthā*'ya yani 'ahlaki hazırlık safhası'na denk gelmektedir. Bu sebeple *yevinmāk* 'donanma, donanım, hazırlanma' anlamındaki sözcük bağlamla ilişkili olarak 'hazırlık' olarak anlamlandırılmıştır. Skt. *sambhārāvasthā*, Çin. 資糧位 *ziliang wei* (Hirakawa, 1997, s. 1112a; krş. DDB) karşılığıdır (*Taishō* no. 1830, c. 43, 556c15). Budizmde beş düşünsel kavrama safhasının ikincisi Skt. *prayogāvasthā* 'gayret' safhası, üçüncüsü Skt. *prativēdhāvasthā* 'derinleşme kavrayışı' safhası yahut bir başka ifadeyle 'engelsiz nüfuz etme safhası', dördüncüsü Skt. *darśanamārga* 'içgörü yolu' ve beşincisi *nirvikalpajñāna* 'en yüksek kavramsallaştırma bilgisi'dir (krş. Lusthaus, 2002, s. 341). *tuş* için bk. Scharlipp, 1986, 131, 12. not; ayrıca krş. Clauson, 1972, 558a.

(033) isimäktä: Uyg. *isimäk* 'ısı, sıcaklık, hararet', Çin. 煖 *nuan* (Hirakawa, 1997, s. 792b) (krş. *Taishō* no. 1830, c. 43, 556b23) ve Skt. *uśmagata* (Edgerton, 1953, s. 149b) karşılığıdır.

(036) üçünç: *ötgürmək* ... 'üçüncü: geçme' ifadesi beş düşünsel kavrama safhasının üçüncüsü Skt. *prativēdhāvasthā* 'engelsiz nüfuz etme safhası' ile ilişkili olmalıdır.

(037) [k]örmäk yol: Bu ibare Budizmdeki beş düşünsel kavrama safhasının dördüncüsü olan Skt. *darśanamārga* ve Çin. 見道位 *jian dao wei* 'içgörü yolu' karşılığıdır (Hirakawa, 1997, 1059a; DDB; krş. *Taishō* no. 1830, c. 43, 589b29) Ayrıca krş. 42., 46. satırlar.

(038-049) W. Scharlipp bu satırların yazı çevirimi ve Almancaya tercümesine yer vermektedir (1986, s. 130-131, 12. not).

(038-039) *oğgurak adırtlamak bölöki* 'kesin olarak ayırt etme bölümü' ifadesi Skt. *nirvedhabhāgīya* karşılığıdır (Scharlipp, 1986, s. 131), ayrıca krş. Skt. *nirvedhabhāgīya* 'belonging or conducing to the (four states of) penetration, insight' (Edgerton, 1953, s. 305a).

(041) tavrannmak tuş: Bu ibare Budizmde beş düşünsel kavrama safhasının ikincisidir ve Skt. *prāyogāvasthā* ve Çin. 行位 *xingwei* 'gayret safhası' karşılığıdır (Hirakawa, 1997, s. 1044b; krş. *Taishō* no. 1830, c. 43, 236a11). Ayrıca krş. 48., 57., 58. satırlar.

(095) çinlayu t[öz üzä yok]: Bu satırın tamamlaması için krş. 076. satır.

(102) beş küç: Bu Uyg. ifade Skt. *pañca-balāni* ve Çin. 五力 *wuli* karşılığıdır (JEBD, 1979, s. 86b; krş. *Taishō* no. 1830, c. 43, 563c22). Bu ifade Budizmdeki beş ahlaki gücü ifade eder. Bu beş ahlaki güç: "iman gücü, gayret gücü, farkındalık gücü, tefekkür gücü ve bilgelik gücüdür." (JEBD, 1979, 86b-87a; Soothill, Hodous, 1937, s. 114b; DDB).

(107) beş yapı[g]: Bu ifade Skt. *pañca-skandha* 'beş yığın' ve Çin. 五蘊 *wuyun* karşılığıdır (JEBD, 1979, s. 91a; Hirakawa, 1997, s. 90b, krş. *Taishō* no. 1830, c. 43, 574b27). *yapıg* için ayrıca bk. Clauson, 1972, s. 873a.

(142-143) çınzu [tegmä ärdöktäg kertü] tözüg: Bu satırın tamamlaması için krş. 116. ve 124. satırlar.

4. Sözlük ve Dizin

Bu bölümde metin neşrinde mevcut olan bütün sözcükler sözlüğe dahil edilerek bunların çözümlemeli dizini bağlamlarıyla birlikte ortaya konulmuştur.

A

- adırt ‘fark’ *t(ä)k tıltag tüş a. +ı üzä* 87
adırtla- ‘ayırt etmek’ *a.-daçı ärmäz* 9; *a.-taçı* 14; *akıglıg akıgsız üzä a.-sar* 111; *kim ol körüm a.-yu umaz üçün* 7; *tözın tutup a.-sar* 85;
adırtlamak, adırt[tlamak], adı[rtlamak], [adırtla]mak ‘ayırt etme’ *a. bölöki atl(i)g ädgü* 64; *a.+ka* 18; *nom a. atl(i)g tuyunmak bölök* 1; *nom a. tuyunmak bölöki* 11; *nomın tuta a.* 62; *oğgurak a.* 34; *oğgurak a. bölöki* ‘kesin olarak ayırt etme bölümü’ (~ Skt. *darśanamārga*) 19, 38; *oğgurak a. tep tetir* 14, 16; *oğgurak a. tetir* 2; *sezik ikirçgü kıltaçı üçün a. temäk* 5
akıg ‘akıntı’ *a. +larıg alkmaklıg b(ä)lgü* 118; *çın kertü bilgä bilig a. +larıg alkmak* 122
akıglıg ‘akıntılı’ (~ Skt. *āsrava*) *a. akıgsız üzä* 110; *yintäm a. tetir* 113
akıgsız ‘akıntısız’ *a. temäk üzä çınzu tegmä* 116; *a. tētdäçi ärmädin* 123; *a. tētdäçi ärür ärsär* 125; *a. tetmiş ärmäz* 120; *a. tetmiş ärür* 117; *akıglıg a. üzä* 110; *yintäm a. ärür* 115
al ‘usul, metot’ *tıltagı a. +ı altağı bolar ärür üçün* 43
alkmak ‘ortadan kaldırma’ *çın kertü bilgä bilig akıglarıg a.* 123
alkmaklıg ‘ortadan kaldırmaya ilişkin’ *alkıglarıg a. b(ä)lgü üzä* 119
altag ‘usul, metot’ *tıltagı alı a. +ı bolar ärür üçün* 43
amtı ‘şimdi’ *a.* 32; *a. munta sezik kılmış k(ä)rgäk* 121
anın ‘bu sebepten, bundan dolayı’ *a. antag tetirlär* 44; *a. eltdäçi tep tetir* 24; *a. kutrulmak bölöki* 31; *a. oğgurak adırtlamak bölöki* 19, 38; *a. oğgurak adırtlamak tep tetir* 14; *a. oğgurak adırtlamak tetir* 2; *a. sezik adırtladaçı ol* 7; *a. tavrannamak tep* 54, 56; *a. tavrannamak tuş tep* 48; [ü]çün *a.* 22
anta ‘ondan sonra’ *ötr[ü] a. ol bodis(a)t(a)v tuğmaksız* 130
antag ‘böyle, bunun gibi’ *a. ärsär amtı munta sezik kılmış k(ä)rgäk* 120; *a. ärürlär* 106; *a. kop biliglärdä öñi bar ärmäzin* 76; *anın a. tetirlär* 44; *nä üçün a. tep tetir* 42; *ol şastirda a.* 141
antakı ‘oradaki’ *a. tavrannamak katıglanmak* 52
aņar ‘ona’ *a. tēggü* 23
ara ‘ara’ *a. +sınta kaçan birök bodis(a)t(a)vlar* 128; *törlüg tuşlar a. +sınta* 28
arıg, [arıg] ‘temiz, saf’ *a. süzök ‘temiz₂’* 131; *a. süzök bolmaz* 137; *ärtiñü a. süzök* 139
asure << Skt. *asura* ‘şeytan’ *bo törtägünüñ a. bir tēg* 21
aşnukı ‘önceki’ *bo tıltagın a. yevinmäk tuşda* 49
at ‘ad, isim’ *a. bolmuş ärür* 49; *a. bolmuş ol* 87; *a. yörüg* 69; *a. +ı tavrannamak tuş tep tetir* 41; *bilgä bilignıñ a. +ı ärür* 133; *bilgä bilignıñ a. +ı yinçürü sakanmak tep tetir* 92; *kamaglıg bur[h]an üzäki a. +ın...* 59

atan- ‘adlandırılmak’ *anın tavrannamak tep a.-maz* 54; *tavrannamak tuş tep a.-ur* 57; ... *tep a.-ur* 140

atl(ı)g, [a]tl(ı)g ‘adlı, isimli’ [*adırtla*]mak bölöki *a. ädgü* 64; *a. ädgü yultızlar* 27; *a. ärgüdän ulatı* 135; *a. at yöriğ* 69; *nom adırtlamak a. tuyunmak bölök* 1; *nom adırtlamak tuyunmak bölöki a. bilgä bilig* 12; *oğgurak adırtlamak bölöki a. ädgü yultızlar* 39; *tutdaçı a. ...* 74; *tutdaçı a. biliglärniñ işin* 94; *tutuldaçı a. tört törlüg nomlar* 89; *tutuldaçı a. tört törlüg nomlarnıñ tözin* 73; *tutuldaçı a. tört törlüg nomlarnıñ tözin* 93
azk(ı)ya ‘kısa bir süre için’ *a. üdlük täğ bütdäçi üçün* 55

B

b(ä)lgü ‘alamet’ *alkıglarıg alkmaklıg b. üzä* 119

b(ä)lgürt- ‘göstermek, ortaya çıkarmak’ *tartgalı b.-gäli* ‘göstermek₂, ortaya çıkarmak₂’ *körmäk yolug tartgalı b.-gäli uyur* 47

bar ‘var; varlık, mevcudiyet’ *öñi b. ärmäzin* 77; *töz üzä b.+ın* 76; *töz üzä bar* 95

başla- ‘başlamak’ *b.-yu* ‘evvela’ *bilgä bilignıñ b.-yu* 134

beş ‘beş’ *b. küç tözlüg ärür* 102; *b. küçlär küç* 105; *b. yapı[g]* 107

bil- ‘bilmek’ *oğgurak b.-täçi* 96; *yokın kurugın b.-gäli ugradaçı* 90

bilgä ‘bilge, (bilig ile birlikte:) bilgelik’ *b. bilig tep tetir* 98; *b. biliglär ärür* 67; *b. bilignıñ atı* 91; *b. bilignıñ atı ärür* 133; *b. bilignıñ başlayı* 134; *çın kertü b. bilig* 122; *çın kertü b. biligig* 84; *çın kertü b. biliglär* 113; *çın kertü b. biliglärdä* 80; *köni b. biligä tutulmuş üçün* 114; *nom adırtlamak tuyunmak bölöki atl(ı)g b. bilig* 12; *tavrannamak b. bilignıñ ...* 97; *yevinmäk tuşda buyanlı b. biligli* 50; *ymä b. bilig ök ärür* 86

bilig ‘bilgi, (bilge ile birlikte:) bilgelik’ *antag kop b.+lärdä öñi bar ärmäzin* 77; *bilgä b. tep tetir* 98; *bilgä b.+dä tutulmuş üçün* 114; *bilgä b.+lär ärür* 67; *bilgä b.+niñ atı* 91; *bilgä b.+niñ atı ärür* 133; *bilgä b.+niñ başlayı* 134; *çın kertü bilgä b.+ig* 84; *çın kertü bilgä b.+lär* 114; *çın kertü bilgä b.+lärdä* 80; *çın kertü bilgä b.122*; *nom adırtlamak tuyunmak bölöki atl(ı)g bilgä b. 13*; *tavrannamak bilgä b.+niñ ...* 97; *tutdaçı atl(ı)g b.+lärniñ işin* 94; *yevinmäk tuşda buyanlı bilgä b.+li* 50; *ymä bilgä b. ök ärür* 86

bilmäk ‘bilme’ *çınınça b. ärür* 78

bir ‘bir’ *asure b. täğ* 21; *törtägünün yänä bir atı* 40

birlä ‘ile’ *köni yöriğ b. katıglıg sakınçta* 112

birök ‘şayet, eğer’ *b. ...* 106; *b. akıglıg akıgsız üzä* 110; *b. bo çın kertü bilgä bilig* 122; *kaçan b. bodis(a)t(a)vlar* 129

bo ‘bu’ *b. ärür* 57; *b. kirmäk yolta* 10; *b. ok törtägünün yänä bir atı* 40; *b. tıltagın aşnuku yevinmäk tuşda* 49; *b. tıltagın oğgurak temäk* 3; *b. tört törlüg ädgü yultızlar* 15, 17; *b. tört törlüg yinçirü sakınmaklarda* 78; *b. törtägünün asure bir täğ* 21; *b. yöriğ* 144; *birök b. çın kertü bilgä bilig* 122; *k(a)ltı b. tört törlüg adırtlamak bölöki* 63; *üçünç b. 60*

bodis(a)t(a)v ‘Bodhisattva, Buddha adayı’ *anta ol b. tugmaksız* 130; *kaçan birök b.+lar* 129

bol- ‘olmak’ *arıg süzök b.-maz* 137; *iki öñi at b.-muş ol* 87; *nätäğin b.-muş ol tesär* 88; *tavrannamak tuş tep at b.-muş ärür* 49; ... *täg b.-ur* 132

bolar, bola[r] ‘bunlar’ *b.+nı* 108; *biliglärniñ işin b. ikigüni yeläyü* 94; *kim b.+niñ ugrınta*

tavranıp 45; *tiltağı alı altağı b. ärür üçün* 44

b[o]lmak ‘olma’ ... *b.+i üzä* 38

bölök ‘bölüm’ *kuştrulmak b.+i* 31; *nom adırtlamak atl(i)g tuyunmak b. 1; nom adırtlamak tuyunmak b.+i* 12; *oğgurak adırtlamak b.+i* ‘kesin olarak ayırt etme bölümü’ (Skt. *darśanamārga*) 39; *oğgurak adırtlamak b.+i* 19; *tört törlüg adırtlamak b.+i* 64

bur[h]an ‘Buddha’ *kamağlıg b. üzäki atın* 59

buyan << Skt. *punya* ‘sevap’ *yevinmäk tuşdaki b. 25; yevinmäk tuşda b.+lı bilgä biligli* 50

büt- ‘tamamlamak’ *azk(i)ya üdlük täg b.-däçi üçün* 56; *uzun üdlük keç b.-däçi üçün* 53

Ç

[ç(a)h]şap(a)t < Soğd. *cxš’pδ(δ)* < Skt. *śikṣāpada* dinî emir, ahlaki disiplin ç. *öñ yapıg ärür* 109

çın < Çin. 真 *zhen* ‘doğru, gerçek’ ç. *kertü* ‘hakiki₂’ ç. [*kertü*] ... 104; ç. *kertü bilgä bilig* 122; ç. *kertü bilgä biligig* 83; ç. *kertü bilgä biliglär* 113; ç. *kertü bilgä biliglärä* 80

çınınça ‘hakikaten’ ç. *bilmäk ärür* 77

çınlayu ‘hakiki’ ç. *töz* ‘hakiki esas’ 76, 95

çınzu < Çin. 真如 *zhen-ru* ‘böylelik, böylesilik’ (~ Skt. *tathatā*) ç. *tegmä ärdöktäg kertü tözüg* 116, 124; *munta t(ä)k ç.* 142

Ä

ädgü ‘iyi’ [*adırtla*]mak bölöki *atl(i)g ä.* 64; [*tör*]lüg ä. *yıltızlar* 61; ä. *yıltızlar tep* 27, 35; *oğgurak adırtlamak bölöki atl(i)g ä.* *yıltızlar* 39; *tört törlüg ä.* *yıltızlar* 15, 17, 58

äliginç ‘ellinci’ *säkiz ä. ülüşintä* 126

är-, [ä]r- ‘yardımcı eylem, -dır; var olmak, mevcut olmak’ ä.-*mäsär akıglarıg alkmaklıg b(ä)lgü* 118; *adırtladaçı ä.-mäs* 10; *adırtlataçı ymä ä.-ür* 14; *akıgsız tetdäçi ä.-mädin* 123; *akıgsız tetdäçi ä.-ür ärsär* 125; *akıgsız tetdäçi ärür ä.-sär* 125; *akıgsız tetmiş ä.-mäs* 120; *akıgsız tetmiş ä.-ür* 118; *antag ä.-sär* 121; *antag ä.-ürlär* 106; *beş küç tözlüg ä.-ür* 102; *bilgä bilig ök ä.-ür* 86; *bilgä biliglär ä.-ür* 67; *bilgä biligniñ atı ä.-ür* 133; *bo ä.-ür* 57; *bolar ä.-ür üçün* 44; *çınınça bilmäk ä.-ür* 78; *eltdäçi ä.-ürlär* 19; *eltdäçi tep temäki ä.-sär* 21; *oğgurak kıltaçı ä.-mäs* 8; *oğgurak kıltaçı ymä ä.-ür* 13; *öñ yapıg ä.-ür* 109; *öñi bar ä.-mäs* 77; *tavranmak katıgılanmak yok ä.-mäs* 52; *tavranmak tuş tep at bolmış ä.-ür* 49; *yinçürü sakınmakıg kördäçi ä.-ürlär* 82; [*yin*]çürü *sakınmaklar ä.-sär* 68; *yintäm akıgsız ä.-ür* 115; ... ä.-sär 72; ... ä.-ür 71; ... ä.-ür *tesär* 144

ärdöktäg, [ärdöktäg] ‘böylesi’ *çınzu tegmä ä. kertü tözüg* 116, 124, 143

ärgü ‘kat, mevki’ ... ä.+*kä tägsär* 138; ... *atl(i)g ä.+dän* (oku: ärgüdin) *ulatu* 135; *onunç ä.+kä tägsärl[ä]r* 129; *sämäklikläriğ ä.+kä* 136; *üç y(e)g(i)rmi törlüg ä.+lär* 128

ärklig ‘güçlü, kudretli’ ä. *beş küç* 102; ä.+*lär küçädür* 104

ärtinü ‘son derece’ ä. *arıg süzök* 131, 139

E

elt- ‘ulaştırmak, götürmek’ *anın e.-däçi tep tetir* 24; *eyin e.-däçi ärürlär* 18; *eyin e.-däçi tep temäki* 20

eyin ‘+(y)A doğru, mucibince’ *e. eltdäçi ärürlär* 18, *e. eltdäçi tep temäki* 20

I

irak ‘uzak’ *i.+tan (oku: iraktın) tıtag* 30

İ

iç[intä]ki ‘içindeki’ *tavranmak tuş i. tört törlüg ädgü [yultızlar]* 58

iki ‘iki’ *i. öñi at bolmış ol* 87; *i. törlüg yeväklär* 26; *i. törlüg yeväklärdä* 51

ikigü ‘ikisi, ikisi birlikte’ *i. yinçürü sakınmakıg* 81, *i. çın kertü bilgä biligig* 83; *i.+ni yelayü töz* 75, 94

ikinti ‘ikinci’ *i. tavranmak tuş* 57

ikirçgü ‘şüphe’ *sezik i. kıltaçı* 4

inçä ‘şöyle’ *i. tep sözläyür* 127

isimäk ‘sıcaklık, ısı’ (~ Skt. *uşmagata*) *i.+li töpöli* 81; *i.+tä ulat[ı]* 33

iş ‘iş’ *i.+in küdügin ‘iş₂’* 75; *tutdaçı atl(t)g biliglärniş i.+in* 94

K

k(a)ltı ‘şöyle ki, öyle ki’ *k. bo tört törlüg* 63; *k. bo törtägüniñ bir täg* 21; *k. yüg şastirniş säkiz äliginç ülüşintä* 126; *k. öñrä sözlägüçi* 88; ... *ärsär* ,, *k. 72*

k(ä)rgäk ‘gerek’ *sezik kılmış k.* 121

kaçan ‘ne zaman’ *k. birök bodis(a)t(a)vlar* 128; *k. onunç* 137

kamaglıg ‘genellikle’ *k. bur[h]an* 59

katıglan- ‘çabalamak, gayret etmek’ *bolarniş ugrınta tavranıp k.-ıp* 46

katıglanmak ‘çabalama, gayret etme’ *tavranmak k. ‘çabalama₂’* 52, 53, 55

katıglıg, [katıg]lıg ‘sağlam, sağlamlık’ *k. sakınçta tutulmuş* 112; *k.+in küçädämäki* 99, 101

keç ‘geç’ *uzun üdlük k. bütdäçi* 53

kertü, [kertü] ‘hakiki’ *çın k. ‘hakiki₂’ çın k.* 104; *çın k. bilgä biligig* 84; *çın k. bilgä biliglär* 113; *çın k. bilgä biliglärdä* 80; *çınzu tegmä ärdöktäg k. tözüg* 117, 124, 143

ketär- ‘gidermek, uzaklaştırmak’ *öñi k.-ür* 4, 6

kıl- ‘yapmak, etmek, gerçekleştirmek, yaratmak’ *k.-mış* 121; *k.-mışı* (metinde: kalmışı) 109; *oğgurak k.-taçı ärmäz* 8; *oğgurak k.-taçı ol* 9; *oğgurak k.-taçı ymä ärür* 13; *sezik ikirçgü k.-taçı* 5

kigür- ‘girmeyi sağlamak, sokmak’ *[k]örmäk yolka k.-däçisin* 37

kim ‘ki, öyle ki’ *k. bolarnı* 108; *k. bolarnıñ ugrınta* 45; *k. ol* 4, 6, 73, 92

kirmäk ‘girme, erişme’ *k. volta tutulmuş* 10

kop ‘bütün’ *antağ k. biliglärdä* 76

köni ‘doğru’ *k. bilgä biligdä* 114; *k. yörüg* 111

kör- ‘görmek, kavramak’ *yinçürü sakınmakıg k.-däçi ärürlär* 82

körmäk, [k]örmäk ‘görme, anlama, içgörü’ *k. yolka* (Skt. *darśanamārga*) *kigürdäçisin* 37; *k. yolnuj* (Skt. *darśanamārga*) *yakıñkı tavranguluk tıtağı* 42; *k. yolug* (Skt. *darśanamārga*) *tartgalı* 46

körüm ‘görüş, anlayış’ *k. oğgurak kıltaçı ol* 8; *k.+üj öñi ketärür* 6; *kim ol k. adırtlayu umaz üçün* 6

kurug ‘kuru, boş, boşluk’ *yokın k.+ın* ‘yokluk₂’ 90

kutrulmak ‘kurtulma, kurtuluş’ *k. bölöki* 31

küç ‘güç’ *k.* 105; *beş k.* 102; *beş k.+lär* 105

küçäd- ‘güçlü olmak’ *ärkliglär k.-ür* 104

küçädmək ‘güçlü olma’ *k.+i üzä ...* 100; *k.+i üzä muntag ...* 99; *katıglıñ k.+i* 101

küdüg ‘iş’ *işin k.+ın olar* 75

M

munta ‘bunda’ *m. sezik kılmuş k(ä)rgäk* 121, *m. t(ä)k çınzu* 142

muntag ‘bunun gibi’ *m.+ı tavrannak katıglanmak* 55; *küçädmäki üzä m. ...* 99

N

nä ‘ne’ *n. üçün antag tetir tep* 41

nätäg ‘nasıl’ *n.+ın bolmuş ol tesär* 88

nom, [nom] < Soğd. *nwm* ‘öğreti’ *n. adırtlamak* 1, 11; *n.+ı tört* 65; *n.+ın tuta adırtlamak* 62; *n.+lar oğgurak adır[tlamak]* 34; *tapl(a)ghı yertinçülügdä yeg n.+lı* 83; *[tö]rt törlüg n.+lar* 70; *tört törlüg n.+larnıj tözin* 73; *tört törlüg n.+larnıj yokın kurugin* 89; *tugmaksız n. tapl(a)gı* 132; *tutultaçı atl(i)g nomlarnıj tözin* 93

O

ok ‘pekiştirme edatı’ *bo o. törtägünün yänä bir atı* 40

ol ‘o, işaret sıfatı; -dır, kopula’ *o. oğgurak adırtlamak* 16; *o. oğgurak adırtlamakka* 17; *o. şastırda antag* 141; *anta o. bodis(a)t(a)v* 130; *asure bir täg o. ...* 22; *at bolmuş o.* 87; *kim o. körüm* 6; *kim o. sezik ikirçgü* 4; *kim o. tutuldaçı* 73; *kim o. tutuldaçı* 92; *nätägin bolmuş o. tesär* 88; *oğgurak kıltaçı o.* 9; *sezik adırtladaçı o.* 8; *tep tetmiş o.* 32, 40;

olar ‘onlar’ *işin küdügin o.* 75

onunç ‘onuncu’ *o. ärgükä tägsärl[ä]r* 129; *kaçan o.* 137

oğgurak, ođ[g]urak ‘kesin olarak’ *o. adırtlamak* 2, 14, 16, 34; *o. adırtlamak bölöki* ‘kesin olarak ayırt etme bölümü’ (Skt. *darśanamārga*) 38; *o. adırtlamak bölöki* 19; *o. adırtlamakka* 18; *o. biltäçi* 96; *o. kıltaçı ärmöz* 8; *o. kıltaçı ol* 9; *o. kıltaçı ymä ärür* 13; *o. temäk* 3

Ö

ök ‘pekiştirme edatı’ *bilgä bilig ö. ärür* 86

öñ ‘biçim’ *ö. yapıg* ‘biçim₂’ 109

öñi ‘ayrıca, başkaca, başka surette’ *ö. at bolmuş ol* 87; *ö. bar ärmäzin* 77; *ö. ketärür* 4, 6

öñrä ‘önceden’ *k(a)ltı* ö. *sözläğüçi* 88

ötgürmək ‘geçme’ *üçünç* ö. 36

ötrü, ötr[ü] ‘sonra’ ö. *anta ol bodis(a)t(a)v* 130; *ärgükä tägsär* ö. 138

S

sakin- ‘düşünmek’ *çınzu [tegmä ärdöktäg kertü] tözüg s.-taçı* 143; *çınzu tegmä ärdöktäg kertü tözüg s.-daçısı* 124; *çınzu tegmä ärdöktäg kertü tözüg s.-taçısı* 117; *kim bolarnı s.-ur* 108
sakinç ‘düşünce’ *katıgılg s.+ta tutulmuş üçün* 112

sakinmak ‘düşünme, düşünce, görüş’ *yinçürü s.* 85, 92, 103; *yinçürü s.+ıg* 81; *yinçürü s.+lar* 111; *[yin]çürü s.+lar* 68; *yinçürü s.+larda* 78, 79; ... *s.+lar* 66

säkiz ‘sekiz’ *s. äliginç* ‘kırk sekizinci’ 126

sämäklik ‘ormanlık’ *s.+läriğ ärgükä* 136

sezik ‘şüphe’ *s. ikirçgü* ‘sezik₂’ *s. adırtladaçı ol* 7; *s. ikirçgü kıltaçı* 4; *s. kılmış k(ä)rgäk* 121; *s.+ıg öñi ketürü* 3

sözlä- ‘söylemek’ *inçä tep s.-yür* 127; *öñrä s.-güçi tutuldaçı* 88

süzök ‘temiz’ *arıg s.* ‘temiz₂’ 131, 137, 139

Ş

şastir < Toh. A, Toh. B. *şästär* < Skt. *śāstra* ‘tefsir kitabı’ *ol ş.+da antag* 141; *yüg ş.+niñ säkiz äliginç ülüşintä* 126

T

t(ä)k ‘tek, yalnız’ *t. çınzu tegmä ärdöktäg kertü tözüg* 123, 142; *t. tultag tüş* 86

tap(a)g ‘kabul (~ Skt. *kṣānti*); icazet’ *t.+lı yertinçüdä yeg nomlı* 82; *tugmaksız nom t.+ı* 132

tart- ‘(metinde:) ortaya çıkarmak, göstermek’ *t.-galı b(ä)lgürtgäli* ‘göstermek₂, ortaya çıkarmak₂’ 47

tavran- ‘çabalamak, gayret etmek’ *t.-ıp katıgılanıp* ‘çabalamak₂’ 45; *yakınkı t.-guluk tultagı* 43

tavranmak, t[avr]anmak ‘çaba, çabalama, gayret’ *anın t. tep atanmaz* 54; *t. bilgä bilignij* ... 97; *t. bilgä bilignij atı* 91; *t. katıgılanmak* ‘çabalama₂’ 51, 52, 55; *t. tuş* ‘gayret safhası (~ Skt. *prayogāvasthā*)’ 41, 48, 57, 58

te- ‘demek, söylemek’ *ädgü yiltızlar t.-p* ... 27, 35; *t.-p* ... 140; *t.-p at bolmuş ärür* 49; *t.-p atanmaz* 54; *t.-p atanur* 57, 140; *t.-p temäki ärsär* 20; *t.-p tesär* 42, 103; *t.-p tetir* 15, 16, 23, 24, 41, 92, 98; *t.-p tetirlär* 20; *t.-p tetmiş ol* 32, 39; *bolmuş ol t.-sär* 88; *ärür t.-sär* 144; *inçä t.-p sözläyür* 127; *tep t.-sär* 42, 103; *tetir t.-p* 96

täg ‘gibi’ *t. bolur* 132; *asure bir t.* 21; *azk(ı)ya üdlük t.* 56

täg- ‘ulaşmak, erişmek’ *anar t.-gü* 23; *ärgükä t.-sär* 138; *ärgükä t.-särlär* 129; *t.-ip ärtinü* 131

tegmä, [tegmä] ‘adlı, denen, denilen’ *çınzu t. ärdöktäg kertü tözüg* 116, 124, 143

temäk ‘demek, söylemek’ *adırtlamak t.* 5; *akıgsız t.* 116; *oğgurak t. sezikig* 3; *tep t.+ı ärsär* 20

tet- ‘(-İr ekiyle beraber) *tetir* {-Dir} bildirme, kopula; adlandırılmak, söylenmek’ *t.-ir tep* 96; *t.-miş* 32; *t.-miş ärmäz* 120; *t.-miş ärür* 118; *akıgılg t.-ir* 113; *akıgsız t.-däçi ärmädin* 123;

akıgsız t.-dâçi ärür 125; *antag t.-ir tep tesär* 42; *antag t.-irlär* 44; *oğgurak adı[rıtlamak] t.-ir* 3; *oğgurak adırtlamak tep t.-ir* 15, 17; *tep t.-ir* 23, 24, 41, 92, 98; *tep t.-irlär* 20; *tep t.-miş ol* 40
 tıltag ‘sebeb’ *t. tözlüg tavrannamak* 91; *t.+ı alı altagı bolar ärür* 43; *bo t.+ın aşnukı* 49; *bo t.+ın oğgurak temäk* 3; *iraktan* (oku: *iraktın*) *t. ...* 30; *t(ä)k t. tüş adırtı* 86;

töpö ‘baş, tepe, zirve’ (~ Skt. *mürdhana*) *isimäkli t.+li* 81

törlüg, [tör]lüg ‘tür, türlü’ *t. tuşlar arasın*ta 28; *iki t. yeväklär* 26; *iki t. yeväklär*dä 51; *tört t. [adırtla]mak bölöki* 63; *tört t. [nom]larnıñ tözin* 73; *tört t. ...* 71; *tört t. ädgü yultızlar* 15, 17, 58, 61; *tört t. çın kertü bilgä biliglär*dä 80; *tört t. nomlar* 70; *tört t. nomlarnıñ yokın kurugın* 89; *tört t. yinçürü sakınmaklarda* 78, 79; *üç y(e)g(i)rmi t. ärgülär* 128

tört, t[ört], [tö]rt ‘dört’ *t. 66*; *t. törlüg* 71; *t. törlüg [adırtla]mak bölöki* 63; *t. törlüg [nom]larnıñ tözin* 73; *t. törlüg ädgü yultızlar* 15, 17, 58; *t. törlüg çın kertü bilgä biliglär*dä 80; *t. törlüg nomlar* 70; *t. törlüg nomlarnıñ yokın kurugın* 89; *t. törlüg yinçürü sakınmaklarda* 78, 79; *nomı t. 65*

törtägü ‘dördü, dördü birlikte’ *bo t.+nüñ asure bir tæg* 21, *t.+nüñ yänä bir atı* 40

töz, t[öz] ‘esas’ *at yörüg t. 69*, *ikigüni yeläyü t. 75, 95*, *çınlayu t. üzä yokın* 76, *çınlayu t. üzä yok* 95; *tört törlüg [nom]larnıñ t.+ın* 74, *çın kertü bilgä biligi* *t.+ın* 84, *tutuldaçı atl(i)g nomlarnıñ t.+ın* 93; *çınzu tegmä ärdöktäg kertü t.+üg* 117, 124, 143

tözlüg ‘esaslı’ *beş küç t. 102*; *tıltag t. tavrannamak* 91

tugmaksız ‘doğumsuz, husule gelmeyen’ *t. nom tapl(a)gı* 132; *bodis(a)t(a)v t. 130*

tuş, t[u]ş ‘vakit, safha, aşama’ *t.+da tutulmuş tüşlär* 29; *tavrannamak t. 41, 48, 57, 58*; *törlüg t.+lar arasın*ta 28; *yevinmək t.+da* 50; *yevinmək t.+daki* ‘(ahlaki) hazırlık safhasında (Skt. *sambhārāvasthā*)’ 25

tut- ‘tutmak’ (~ Skt. *grāhaka*) *t.-daçı atl(i)g biliglärniñ işin* 93; *t.-sar beş yapı* 107; *t.-up* 30; *[k]jormäk yolka kigürdäçisin t.-up* 37; *nomın t.-a adırtlamak* 62; *tözin t.-daçı atl(i)g ...* 74; *tözin t.-up adırtlasar* 85

tutul- ‘tutulmak’ (~ Skt. *grāhya*) *t.-daçı atl(i)g tört törlüg [nom]larnıñ tözin* 73; *t.-daçı atl(i)g tört törlüg nomlarnıñ yokın kurugın* 89; *t.-taçı atl(i)g nomlarnıñ tözin* 93; *bilgä bilig*dä *t.-miş üçün* 115; *katıgıg sakınçta t.-miş üçün* 112; *kirmäk yolka t.-miş* 11; *tuşda t.-miş ärsär* 29

tuyunmak ‘idrak etme, anlama, kavrama, bilinçlenme’ *t. bölök* 1; *t. bölöki* 12

tüp ‘dip’ *tüz t. ‘dümdüz, tamamen eşit, özdeş’ tüz t. köni bilgä bilig*dä 114

tüş ‘semere’ *tıltag t. adırtı* 86; *tutulmuş t.+lär ...* 29

tüz ‘düz’ *t. tüp ‘dümdüz, tamamen eşit, özdeş’ t. tüp köni bilgä bilig*dä 114

U

u- ‘muktedir olmak’ *adırtlayu u.-maz üçün* 7; *b(ä)lgürtgäli u.-yur üçün* 47

uçuz ‘değersiz’ *kalmışı* (oku: *kılmışı*) *u. 109*

ugra- ‘amaçlamak’ *yokın kurugın bilgäli u.-daçı tıltag* 90

ugur ‘amaç, yol’ *bolarnıñ u.+ınta* ‘uğrunda, amacında’ 45

uladı, ulat[ı] ‘ve’ *atl(i)g ärgüdän* (oku: *ärgüdin*) *u. 135*; *isimäktä u. 33*

uzun ‘uzun’ *u. üdlük keç* ‘uzun bir sürede,’ 53

Ü

- üç 'üç' ü. *y(e)g(i)rmi* 'on üç' 127
 üçün, [ü]çün 'için' ... ü. *anın* ... 22; *adırtlayu umaz* ü. 7; *azk(t)ya üdlük tæg bütdäçi* ü. 56; *b(ä)lgürtgäli uyur* ü. 48; *bilgä biligdä tutulmuş* ü. 115; *bolar ärür* ü. *anın antag tetirlär* 44; *nä* ü. *antag tetir* 41; *sakınçta tutulmuş* ü. 112; *sezik ikirçgü kıltaçı* ü. 5; *tuyunmak bölök* ü. 2; *uzun üdlük keç bütdäçi* ü. 54;
 üçünç 'üçüncü' ü. *bo* ... 60; ü. *ötgürmək* 36
 üdlük 'sürelik, süreliğine' *azk(t)ya* ü. 'gayet kısa (bir) zaman(da)' 56; *uzun* ü. *keç* 'uzun bir sürede₃' 53
 ülüş 'bölüm' *säkiz äliginç* ü. +*intä* 127
 üzä, [üzä] 'ile, dolayısıyla' ü. *tutsar beş yapı[g]* ... 107; *adırtlamak temäk* ü. 6; *akıglarıg alkmak* ü. 123; *akıglıg akıgsız* ü. 110; *akıgsız temäk* ü. 116; *alkmaklıg b(ä)lgü* ü. 119; *bolmakı* ü. 38; *çınlayu töz* ü. 76; *çınlayu töz* ü. 95; *ikigüni yelayü töz* ü. 75; *ikigüni yelayü töz* ü. 95; *küçädmäki* ü. ... 100; *küçädmäki* ü. *muntag* ... 99; *tiltag tüş adırtı* ü. 87; *tözüg sakınçaçısı* ü. 117, 125
 üzäki 'üzerindeki' *kamağlıg bur[h]an* ü. 59

Y

- yakınkı 'yakındaki, yakınındaki' *körmäk yolnuş y. tavranguluk tıltagı* 43
 yapıg, yapı[g] 'biçim' *beş* y. 107; *öñ* y. 'biçim₂' 109
 yaruk 'ışık, ziya' y. +*tın* ... *bolmakı* 37
 yänä 'yine, hem' *bilgä bilig y. oğgurak kıltaçı* 13; *törtägünün y. bir atı* 70
 yeg 'daha iyi' *yertinçülügdä y. nom* 'dünyeviliğin en iyi öğretisi' (Skt. *laukikāgradharma*) 83
y(e)g(i)rmi 'yirmi' *üç* y. 'on üç' 128
 yeläyü 'aldatıcı' y. *töz* 'aldatıcı esas' 75, 95
 yertinçülüğ 'dünyevilik' y. +*dä yeg nom* 'dünyeviliğin en iyi öğretisi' (Skt. *laukikāgradharma*) 82
 yeväk 'donanım, hazırlık' *iki törlüg y. +lär* 26; *iki törlüg y. +lärdä* 51
 yevinmäk 'donanma, (ahlaki) hazırlık, yapılandırma' y. *tuş* '(ahlaki) hazırlık safhasında (Skt. *sambhārāvasthā*)' 25, 50
 yıltız, [yılıtız] 'esas, kök' *ädgü y. +lar* 16, 17, 27, 35, 39, 59, 61
 yinçürü, [yin]çürü 'derin saygıyla, hürmetle, ihtiramla' y. *sakınmak* 85, 92, 103; y. *sakınmakıg* 81; y. *sakınmaklar* 111; y. *sakınmaklar* 68; y. *sakınmaklarda* 78, 79
 yintäm 'yalnızca, sadece' y. *akıglıg tetir* 113; y. *akıgsız ärür* 115
 ymä 'yine, aynı zamanda, hem de' *adırtlataçı y. ärür* 14; *oğgurak kıltaçı y. ärür* 13; *yinçürü sakınmak y. bilgä bilig* 86
 yok, [yok] 'yok, yokluk' *çınlayu t[öz üzä y.] tetir* 95; *çınlayu töz üzä y. +ın* 76; *katıglanmak y. ärmöz* 52; *nomların y. +ın kurugın* 90
 yol 'yol; izlek' *kirmäk y. +ta* 10; *körmäk y. +ka* 37; *körmäk y. +nuş yakınkı tavranguluk tıltagı* 42; *körmäk y. +ug* 46
 yörüg 'yorum' *at y.* 69; *bo y.* 144; *köni y.* 111
 yüg 'üst' y. *şastirniş säkiz äliginç ültüşintä* 126

SONUÇ

Eski Uygur edebiyatına ilişkin incelemelerin hem tarihî hem de modern Türk dillerine ilişkin meselelerin aydınlatılmasında önemli bir yeri vardır. Bununla birlikte dil, kültür ve tarih ekseninde bu edebiyat, muhtevası çoğunlukla dinî metinlerden oluştuğu için farklı disiplinlere malzeme sunar. Budist külliyata ilişkin metinlerin tercümesinin önemli bir yer tuttuğu Eski Uygurca, muhtelif dini çevrelerin etkisinde yaşamış bir toplumun görüntüsünü sunmakla beraber dinî terimlerin Türkçe yoluyla türetiminin de gözlenmesine fırsat verir. Bütün bunlar Orta Asya Türk Budizminin daha iyi anlaşılabilmesi için delillerdir. Bu çalışma kapsamında neşri gerçekleştirilerek çevirisi yapılan ve notları ile sözlüğü hazırlanan iki fragman Eski Uygur edebiyatına küçük birer katkı olarak değerlendirilmelidir.

Finansal Destek: Yazarlar bu çalışma için finansal destek almamışlardır.

KISALTMALAR VE İŞARETLER

bk.	bakınız
c.	cilt
Çin.	Çince
DDB	Digital Dictionary of Buddhism
ed.	editör(ler)
G	<i>A Chinese-English Dictionary</i> , bk. Giles 1912.
JEBD	Japanese-English Buddhist Dictionary
krş.	karşılaştırınız
no.	numara
Skt.	Sanskritçe
Soğd.	Soğdca
Uyg.	Eski Uygurca
®	pothī deliği
... ₂	ikileme

KAYNAKÇA

- Clauson, Sir G. (1972). *An Etymological Dictionary of Pre-Thirteenth-Century Turkish*. Oxford: Oxford at the Clarendon Press.
- Egerton, F. (1953). *Buddhist Hybrid Sanskrit Grammar and Dictionary*. c. II: Dictionary. New Haven: Yale University Press.
- Giles, H. A. (1912). *A Chinese-English Dictionary*. Part I-II. 2. bs. Shanghai/London: Kelly and Walsh.
- Hirakawa, A. (1997). *A Buddhist Chinese-Sanskrit Dictionary*. Tōkyō: Reiyukai.
- Japanese-English Buddhist Dictionary (1979) Tōkyō: Daitō Shunpansha.
- Lin, C. (2016). “Svalakṣaṇa (Particular) and Sāmānyalakṣaṇa (Universal) in Abhidharma and Chinese Yogācāra Buddhism” *Text, History, and Philosophy. Abhidharma across Buddhist Scholastic Traditions*. ed. Bart Dessein, Weijen Teng, Leiden & Boston: Brill. (Brill’s Indological Library. 50)

- Lustahaus, D. (2002). *Buddhist Phenomenology: A Philosophical Investigation of Yogācāra Buddhism and the Ch'eng Wei-shih lun*. London & New York: Routledge Curzon.
- Lusthaus, D. (2004a). "Faxiang School", ed. Robert E. Buswell. *Encyclopedia of Buddhism*, Volume Two: A-L. Appendix, Index. New York: Macmillan Reference USA, Thomson Gale: 283a-284b.
- Lusthaus, D. (2004b). "Vasubandhu", ed. Robert E. Buswell. *Encyclopedia of Buddhism*, Volume Two: M-Z. Appendix, Index. New York: Macmillan Reference USA, Thomson Gale: 878a-b.
- Lusthaus, D. (2004c). "Yogācāra School", ed. Robert E. Buswell. *Encyclopedia of Buddhism*, Volume Two: M-Z. Appendix, Index. New York: Macmillan Reference USA, Thomson Gale: 914a-921a.
- Monier-Williams, M. (1899). *A Sanskrit-English Dictionary*. Oxford: Oxford University Press.
- Özertural, Z. (2012). *Altürkische Handschriften Teil 16: Mahāyāna-sūtras und Kommentartexte*, Stuttgart: Franz Steiner. (Verzeichnis der Orientalischen Handschriften in Deutschland. XIII, 24.)
- Röhrborn, K. (1977-1998). *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien*, 1-6. Wiesbaden: Steiner.
- Röhrborn, K. (2010). *Uigurisches Wörterbuch. Sprachmaterial der vorislamischen türkischen Texte aus Zentralasien, Neubearbeitung. I. Verben. Vol. 1: ab- - äzüglä-*. Stuttgart: Steiner.
- Ruegg, D. S. (1981). *The Literature of the Madhyamaka School of Philosophy in India*. Wiesbaden: Harrassowitz.
- Scharlipp, W. (1986). "Fragmente eines uigurischen Kommentars zur *Triṃśikāvijñaptimātratāsiddhi* des Vasubandhu", *Ural-altaische Jahrbücher*, Neue Folge 6: 122-136.
- Shōgaito, M. (2014). *The Uighur Abhidharmakośabhāṣya preserved at the Museum of Ethnography in Stockholm*. Wiesbaden: Harrassowitz Verlag. (Turcologica 99).
- Soothill, W. E. ve L. Hodous (1937). *A Dictionary of Chinese Buddhist Terms: with Sanskrit and English Equivalents and a Sanskrit-Pali Index*. London: Kegan Paul, Trench, Trubner & Co.
- Suzuki, D. T. (1907). *Outlines of Mahāyāna Buddhism*. London: Brill.

İnternet Kaynakları

- DDB = Digital Dictionary of Buddhism, www.buddhism-dict.net (Erişim tarihi: 25.08.2019).
- Mainz 702 (T I D 7): [recto:] http://turfan.bbaw.de/dta/mainz/images/mainz0702_seite1.jpg (Erişim tarihi: 25.08.2019) ve [verso:] http://turfan.bbaw.de/dta/mainz/images/mainz0702_seite2.jpg (Erişim tarihi: 25.08.2019)
- Mainz 710 (T I D 6.a): [recto:] http://turfan.bbaw.de/dta/mainz/images/mainz0710_seite1.jpg (Erişim tarihi: 25.08.2019) ve [verso:] http://turfan.bbaw.de/dta/mainz/images/mainz0710_seite2.jpg (Erişim tarihi: 25.08.2019)
- Taishō No. 1830, c. 43, 229a-606c: http://21dzk.l.u-tokyo.ac.jp/SAT2015/T1830_43.0229a02:0229a02.cit (Erişim tarihi: 28.08.2019)